

Farolas da Estrada

Luis Manuel Ferro Pego

leonvenera@hotmail.es

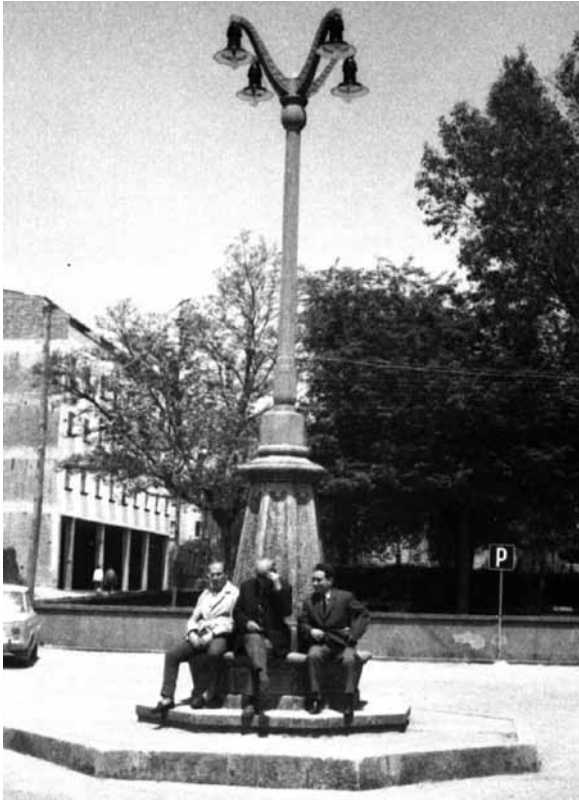
Resumo. Neste percorrido polo concello da Estrada lembramos dúas farolas que foron retiradas do seu emprazamento orixinal, na actual praza de Galicia e na praza da Constitución, sendo trasladadas, a primeira, á Praza de Martínez Anido, e a segunda, á rotonda da Rúa da Cultura nesta vila. A primeira está tan enraizada na vida estradense que, a pesares do paso do tempo e de rebautizar a praza, esta sempre foi coñecida popularmente co nome de Praza da Farola.

Abstract. In this journey through the city council of A Estrada we recall two lamp-posts which were removed from their original location, in the current Galicia Square and Constitution Square, to Martínez Anido Square and the roundabout of Culture Street. The first one is so rooted in A Estrada life that it has always been known as *Praza da Farola* (Lamppost Square).

A farola que se ubica agora na praza Martínez Anido foi durante moitos anos punto de referencia da vila pola súa situación céntrica na praza do Xeneralísimo. Foi concibida como columna conmemorativa aínda que posteriormente se lle deu un uso práctico. De execución correcta, non aporta novidades a este tipo de monumentos de antecedentes tan antigos.

Actualmente, o corpo da farola, realizado todo en granito, está estruturado en dúas partes: pedestal ou podio e columna. O pedestal, que se ergue sobre unha base con varias molduras, ten forma cuadrangular e leva no centro de cada lado un escudo inscrito nun cadrado a modo de marco. Os escudos, dous e dous, representan o Concello da Estrada e o outros dous a Obras Públicas; enriba dun destes escudos vai a inscrición “AÑO DE 1951”. Na parte superior o pedestal está rematado por un axadrezado e varias molduras.

A columna levántase sobre unha base e o seu fuste, composto de cinco tambores, presenta acanaladuras no seu terzo inferior sendo lisa no resto. A modo de capitel presenta soamente dous ábacos, o superior un pouco máis grande, e soporta enriba un motivo escultórico en forma de floreiro.

Farola na súa antiga ubicación, fronte á casa consistorial da Estrada. Foto cortesía de Marisé García Hermida.

Antecedentes

As columnas teñen unha función arquitectónica desde a súa orixe, sexa na cultura exipcia, cretense, grega ou romana. Na cultura grega comeza a utilizarse as columnas con fins basicamente ornamentais, tal é o caso da *Lanterna de Lisícrates*, pero é no mundo romano onde se ergueron diversas columnas con fins puramente conmemorativos, dos que temos como exemplo a *Columna de Traxano*, a de *Focas* ou a de *Antonino Pío*.

A partir de finais do século XIV erguéronse en España unhas columnas ou “rolos xurisdicionais”¹ que naceron como símbolos de

1 “Rolo” deriva do latín “rotulus” que significa cilindro.

demarcación das localidades cando conseguían o rango de vila e en certos casos marcaban os lindes de xurisdicións ou cotos. Os rolos xurisdicionais, que se instalaban na entrada da aldea ou vila e á beira da vía principal, non deben confundirse coas picotas, que se levantaban no medio da praza do pobo e servían para axustizar a reos ante os ollos do pobo. Pero como co tempo estes rolos foron empregados como picotas, acabaron por ser temidos e desprezados, ata que en 1813 as Cortes de Cádiz promulgaron un Decreto polo que se ordenaba, a petición dos propios concellos, a demolición de todos estes signos de vasalaxe e humillación. Hoxe en día aínda quedan en pé algúns e son considerados como auténtico patrimonio histórico artístico.

A columna conmemorativa de A Estrada

O lugar que foi berce da vila de A Estrada ademais de ser un cruce de camiños tamén era o punto de referencia para deslindar as parroquias de Figueroa, Guimarei e Ouzande, e as xurisdicións eclesiásticas e señoriais. A xurisdición do marqués de Guimarei e do arcebispado seguramente tiñan este punto como linde. De aí que sexa posible que antes do século XIX xa houbo alí algún fito como referencia para delimitar as xurisdicións ou cotos.

Pero foi o 17 de setembro de 1840 cando en sesión municipal se estableceu que o concello levase o nome de “Ayuntamiento de Estrada” e se propuxo que no punto máis céntrico deste pequeno lugar, que era entón, se erguese un monumento dedicado á Constitución do Estado. Tal monumento consistía nesta columna cunha placa metálica coa inscrición: “*Constitución. 1840*”. E gravadas na pedra levaba estas outras palabras, compostas polo cura de Ouzande don Juan Manuel Fontela e dedicadas á memoria de Eduardo Otero e seu cuñado Gonzalo Arén, ambos do pazo de A Mota, e de Fernando Lorenzo, vituperados e fusilados en Guimarei polos carlistas o 7 de abril de 1836:

*El cuerpo municipal
fija este punto en su historia
para perpetua memoria
del siete de abril fatal.*

Panorámica da praza do concello coa farola. Foto cortesía de Marisé García Hermida.

*A un porvenir venturoso
consagra este lateral:
digno es pueblo tan leal
de paz, justicia y reposo.*

Pero non pasaron moitos anos cando en 1859 se decidiu retirar este monumento e tras moitas disputas cos veciños se acordou levar a lápida e inscricións á fachada da casa consistorial.

E así a columna estivo retirada durante un século ata que foi recuperada a mediados do século XX, sendo alcalde don Miguel de la Calle Sáenz, (xuño de 1942-31 de xuño de 1952). O 17 de novembro de 1948 foi aprobada polo concello a pavimentación da “Plaza del Generalísimo” (antes chamada *Praza Principal* ata 1912, de *Ramiro Ciorraga* ata 1932 e da *República* ata 1937). Na actualidade coñécese polo nome de Praza de Galicia.

Nos libro de actas do concello non aparece a data da instalación da farola, pero topamos reseñas sobre a pavimentación da praza e mesmo gastos en lámparas e material eléctrico. No libro que comen-

Actual situación da antiga farola do concello, na Praza de Hijos de A Estrada en Caracas.

za o 17 de novembro de 1948 e remata o 22 de maio de 1950, na Sesión Supletoria de data 28 de setembro de 1949, encontramos:

Pavimentación de la Travesía de La Estrada en la carretera de Chapa a Carril.

“Se da cuenta de la comunicación de la Jefatura de Obras Públicas, número 4.116 de fecha 21 del actual, en la que se expone que para terminar las obras de mejora de pavimentación, en la referida Travesía, se confeccionó unos presupuestos que ascienden a *doscientas veinte mil cuatrocientas cuarenta pesetas y cuarenta y tres céntimos*, siendo necesario que el Ayuntamiento ofrezca el anticipo reglamentario, y la Comisión por unanimidad acuerda contribuir con el sesenta por ciento de dicho presupuesto, con carácter de anticipo, para la ejecución de las obras de referencia por administración.”

No mesmo libro de actas, en Sesión Ordinaria celebrada o 12 de decembro de 1949;

Pavimentación de la Plaza del Generalísimo Franco y Puerta del Sol.

“Por el Sr. Ingeniero Jefe de Obras Públicas se da traslado del comunicado del Ilmo. Sr. Director General de Carreteras CC.VV., de fecha 22 de Noviembre último, cuyo contenido literal es el siguiente:

“Por Orden Ministerial de fecha 15 de noviembre corriente y con relación al proyecto de Terminación de las obras de mejora de pavimentación de la

A praza antano denominada “del Generalísimo”, a popular Farola, nunha foto dos anos sesenta. Foto cortesía de Marisé García Hermida.

Travesía de La Estrada en la carretera de Chapa a Carril Km. 20,495 al 21, 936 se ha dispuesto lo que sigue:

1º La aprobación del proyecto por su presupuesto total de Administración de 220.440, 26 pesetas. 2º Que la aportación obligada del ayuntamiento de La Estrada sea del 60% (60) del presupuesto lo que representa 132.264,26 pesetas y la del Estado de 88.176,17 pesetas. 3º Que se autorice a la Jefatura de Obras Públicas de Pontevedra para ejecutar las obras por el sistema de Administración cuando el Ayuntamiento de La Estrada deposite el importe de esa aportación de 132.264,26 pesetas. 4º Que cuando estén próximas a terminarse las obras que se ejecuten con cargo a la aportación del ayuntamiento, la Jefatura de Obras Públicas e Pontevedra lo comunique a este Ministerio para proceder a la habilitación de gastos correspondientes al Estado”

La Permanente se da por enterada de la presente comunicación y acuerda que previos los informes técnicos pertinentes se busque la fórmula adecuada para realizar la aportación indispensable para la ejecución de las obras de que se trata”.

Na Sesión Ordinaria de data 2 de outono de 1950, no apartado de Contas, lemos:

“Se aprueba la formulada por el Sr. Alcalde Presidente por gastos de representación ocasionados el día quince del actual con motivo de visita al Excmo. Sr. Gobernador Civil y hacer el ingreso de la cantidad correspondiente en la Jefatura de Obras Públicas con motivo de las obras de pavimentación de la Plaza del Generalísimo..260.-”

Na Sesión Ordinaria celebrada por la Corporación Municipal, o 17 de decembro de 1952, no apartado de Contas, dise:

“A Don Jesús Lago y Lago por lámparas y otro material eléctrico para la farola de la Plaza del Generalísimo Franco.. 73,10.”

Na Sesión celebrada o 31 de decembro de 1952, en Contas, dise o que segue:

“A la Viuda de Carballeda, por diverso material suministrado para la farola de la Plaza del Generalísimo..240.”

A partir de entón o nome de praza do Xeneralísimo tivo que competir co de Praza da Farola, nome máis popular. Desde entón a farola foi testemuña da vida dos estradenses, ata que sendo alcalde don Jesús José Fernández-Novoa Rodríguez, (febreiro 1971-19 de abril de 1978, cando se convocan as primeiras eleccións municipais democráticas), sufriu un cambio a praza do Xeneralísimo, retirándose a farola no ano 1972 e sendo substituída por un templete, onde se subía un policía municipal para dirixir o tráfico. Como lembramos ó comezo, a nova ubicación da farola é de momento a Praza Martínez Anido.

Outra farola moi coñecida, que estaba orixinarmente na praza de *José Antonio*, agora chamada da *Constitución*, foi retirada con motivo de erguerse na mesma unha fonte luminosa. Na sesión extraordinaria do concello con data 7 de setembro de 1978, recóllese “*Certificación remate fuente luminosa Plaza del Ayuntamiento*”, sendo alcalde don Jesús Durán Martínez, (19 de abril de 1978 - 25 de maio de 1983).

Coa chegada ó concello de don Manuel Reimóndez Portela, (23 de maio de 1983-30 de xullo de 1987), esperta do seu esquecemento esta farola, que se atopaba depositada nun almacén, sendo erguida de novo en 1984 na zona polideportiva-cultural de A Estrada, concretamente na praza *Hijos de la Estrada en Caracas*.

Farola no centro da hoxe coñecida como Praza de Galicia. Foto cortesía de Marisé García Hermida.

Busto do alcalde Manuel Reimóndez Portela na Rúa da Cultura.

Nun recanto da Praza do Mercado encontramos aquela farola cos escudos da Estrada e de Obras Públicas.

Para deixar a farola coas súas molduras tal como estaba, aproveitáronse as pedras procedentes do derribo da praza de abastos, e mesmo se puxo unha tubería no interior para permitir o enganche posterior do farol de coroa. O traballo foi realizado pola empresa “Construcciones Fontela” cun presuposto de 350.000 pts. aprobado polo concello o 10 de abril de 1984.

Sobre unha base e un pequeno pedestal octogonal, que fai de banco, levántase unha estrutura tronco-piramidal-hexagonal, tamén octogonal, de tamaño máis reducido que o pedestal e cunhas molduras en cada vértice inferior, realizado todo o conxunto en granito.

Unha inscrición sobre unha das caras di: *PLAZA DE HIJOS DE LA ESTRADA EN CARACAS 1982*. E debaixo hai unha cartela que pon: *Superficie 282 Km², altitud 287 m, longitud 4° 45' 30"*, *latitud 42° 40' 35"*, *meridiano de Madrid*.

O alcalde Manuel Reimóndez Portela será o que de novo ergue unha nova farola, na conocida praza do Xeneralísimo . A Comisión de Goberno con data 27 de decembro de 1985, acorda por unanimidade contratar a Maceiras Filloy a construción da base de pedra para a farola, con un coste de 445.000 pesetas. Esta farola érguese na praza que na actualidade leva o nome de Praza de Galicia. Para o conxunto da sociedade estradense sempre será coñecida como Praza da Farola.

Fontes e bibliografía

Arquivo Municipal de A Estrada; Libros de Actas.

La Voz de Galicia, 20.5.1995, artigo “La plaza más emblemática de A Estrada” de Olimpio Arca Caldas.

Callejero Histórico de la Villa de A Estrada. Olimpio Arca Caldas, 1995.

La Estrada, de Pedro Varela Castro, 1923.

A Estrada. Miscelánea Histórica e Cultural, 2007. Artigo “Alcaldes Estradenses” de María Jesús Fernández Bascuas.